

C Predikce vývoje makroekonomických indikátorů

Prameny tabulek a grafů: ČSÚ, Eurostat

C.1 Ekonomický výkon

Minulý vývoj HDP

Sezónně očištěný HDP² ve 3. čtvrtletí 2012 mezičtvrtletně klesl o 0,3 % (*proti 0,2 %*). Meziročně došlo k poklesu HDP o 1,6 % (*proti 1,4 %*).

Výkon ekonomiky se mezičtvrtletně snížil potřetí v řadě, ekonomika se proto od začátku roku 2012 nacházela v recesi. (Revize dat o minulém průběhu HDP změnila hodnocení trvání poslední recese. ČSÚ upřesnil údaj o mezičtvrtletní změně HDP ve 4. čtvrtletí 2011 z poklesu o 0,2 % na stagnaci, čímž se počátek recese posunul z poloviny roku 2011 na počátek roku 2012.) Tento vývoj byl potvrzen i mezičtvrtletními poklesy hrubé přidané hodnoty.

Hrubé domácí výdaje ve 3. čtvrtletí 2012 zaznamenaly meziroční pokles, a to vlivem snížení spotřeby domácností o 2,4 % (*proti 2,9 %*) a tvorby hrubého kapitálu o 9,9 % (*proti 2,6 %*), přičemž změna zásob ubrala z ekonomického výkonu 1,8 p.b. – tedy více, než činil celkový pokles HDP. Spotřeba vlády meziročně nepatrně vzrostla o 0,1 % (*proti poklesu o 1,8 %*).

Při hodnocení uvedených odchylek je třeba vzít v potaz, že čtvrtletní národní účty byly revidovány v návaznosti na revizi ročních národních účtů zveřejněnou v září 2012. Zatímco meziroční pokles spotřeby domácností ve 2. čtvrtletí 2012 v zářijové publikaci čtvrtletních národních účtů činil 3,5 %, v prosincové publikaci dosáhl hodnoty 3,1 %. V případě tvorby hrubého kapitálu byl meziroční pokles ve 2. čtvrtletí 2012 dle zářijových dat 6,5 %, zatímco v prosincových datech dosáhl hodnoty 1,4 %, a to především v důsledku rozdílného pohledu na vývoj tvorby hrubého fixního kapitálu. To pouze dokládá značnou variabilitu časové řady tvorby hrubého fixního kapitálu.

Z věcného hlediska byla odchylka tvorby hrubého kapitálu mezi odhadem a aktuálním stavem ve 3. čtvrtletí 2012 dána velmi silným meziročním poklesem zásob. Změna zásob a ceností je však s ohledem na svou konstrukci v reálném čase velmi obtížně interpretovatelná. Může jít o projev úsporného chování podnikového sektoru v podmínkách nízké důvěry v další vývoj, současně však nelze vyloučit, že s dodatečnými informacemi bude tato položka

v následujících publikacích čtvrtletních účtů podstatně revidována³.

Vývoz ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně vzrostl o 4,0 % (*proti 3,6 %*) a dovoz se meziročně zvýšil o 0,7 % (*proti 2,1 %*). Pozitivní dopad zahraničního obchodu na vývoj HDP byl tedy ve srovnání s odhadem v minulé predikci vyšší. Důvodem byl zřejmě silnější než očekávaný negativní dopad velmi slabé domácí poptávky na dynamiku dovozu.

Kladný příspěvek zahraničního obchodu k růstu HDP byl realizován při zhoršení směnných relací, což se odrazilo v meziročním poklesu reálného hrubého domácího důchodu (RHDD) o 2,0 % (*proti 2,3 %*). Ve srovnání s hrubým domácím produktem byl tedy meziroční pokles RHDD vyšší.

Nominální HDP ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně klesl o 0,7 % (*proti 0,2 %*), přičemž hlavní příčinou odchylky byl podstatně vyšší meziroční pokles přírůstku zásob v nominálním vyjádření o 20 mld. Kč, což snížilo nominální HDP o 2,1 p.b. I v nominálním vyjádření tak byla změna zásob dominantním faktorem poklesu HDP.

Z pohledu důchodové struktury HDP ve 3. čtvrtletí 2012 vzrostly náhrady zaměstnancům o 0,9 % (*proti 1,6 %*) a klesl hrubý provozní přebytek o 3,4 % (*proti 2,1 %*). Vývoj byl kvalitativně v souladu s predikcí, nicméně podstatně vyšší dynamiku zaznamenalo saldo daní a dotací s růstem o 5,8 % (*proti 1,3 %*).

Predikce a výhled HDP

Predikce HDP a jeho výdajových složek je ovlivněna kvalitativně stejnými klíčovými rizikovými faktory jako v říjnové predikci, avšak míru nejistoty plynoucí z dluhové krize některých evropských ekonomik považujeme za nižší.

Domníváme se, že česká ekonomika ve 4. čtvrtletí 2012 stagnovala. Za celý loňský rok pak HDP klesl o 1,1 % (*proti 1,0 %*). Pro rok 2013 predikujeme stagnaci HDP, resp. nepatrný růst o 0,1 % (*proti 0,7 %*). Pro rok 2014 pak očekáváme růst HDP o 1,4 %. Predikci růstu na rok 2013 snižujeme jak z důvodu vyššího poklesu hrubých domácích výdajů, tak z důvodu nižšího příspěvku salda zahraničního obchodu k růstu HDP vzhledem k viditelně slabším růstovým (a tedy i poptávkovým)

² Není-li uvedeno jinak, nejsou data komentovaná v textu očištěná o sezóny a pracovní dny.

³ Např. změna zásob za 2. čtvrtletí 2012 byla zpřesněna směrem vzhůru v rozsahu přesahujícím 1 % čtvrtletního HDP.

vyhlídkám eurozóny. Předpokládáme, že se spotřeba domácností v letošním roce sníží o 0,7 % (*proti 0,5 %*).

Domníváme se, že pokles spotřeby domácností v roce 2012 vycházel jak z negativního vývoje jejich reálného disponibilního důchodu, tak i z pozorovaného růstu míry úspor. Predikci pro rok 2013 snižujeme především s ohledem na snížení dynamiky reálných náhrad zaměstnancům (a rovněž reálné průměrné hrubé mzdy). Rovněž očekáváme další meziroční zvýšení míry úspor v segmentu domácností s relativně vyššími příjmy. Pokud jde o externí zdroje financování spotřeby, v roce 2012 jsme pozorovali velmi nízkou dynamiku růstu spotřebních úvěrů. V zásadě obdobné chování domácností i bank uvažujeme i pro rok 2013. Zatímco u firem (viz níže) se domníváme, že hlavní příčinou nízké dynamiky úvěrů je slabá poptávka po úvěrech, u domácností je situace méně zřejmá a lze patrně počítat i s omezenou nabídkou úvěrů ze strany bank, především pak v segmentu s relativně nižšími příjmy. Očekáváme, že v roce 2014 spotřeba domácností vzroste o 0,9 %, především díky oživení jejich disponibilních zdrojů. To bude podpořeno lepší celkovou kondicí ekonomiky ve srovnání s rokem 2013.

Odhadujeme, že spotřeba vlády v roce 2012 klesla o 0,9 % (*proti 1,1 %*). V souladu se strategií fiskální konsolidace očekáváme reálný pokles vládní spotřeby v roce 2013 o 1,0 % (*proti 1,3 %*) a dále v roce 2014 o 0,9 %.

Při slabé domácí poptávce, nejistém výhledu zahraniční poptávky a daném využití výrobních kapacit jsou potřeby firem investovat do fyzického kapitálu značně omezené. Jako další důvod slabé investiční aktivity lze uvést nízkou dynamiku interních zdrojů financování

C.2 Ceny

Spotřebitelské ceny

Průměrná míra inflace v roce 2012 dosáhla 3,3 % (*v souladu s predikcí*).

Meziroční růst spotřebitelských cen v prosinci 2012 činil 2,4 % (*proti 2,6 %*) a byl téměř výhradně určen příspěvkem administrativních opatření ve výši 2,2 p.b., ze kterého 1,2 p.b. připadalo na dopad změn nepřímých daní a 1,0 p.b. na vliv změn regulovaných cen. Z hlediska příspěvků jednotlivých oddílů spotřebního koše k meziroční inflaci v prosinci nadále nejvíce přispívaly oddíly bydlení (1,0 p.b.) a potraviny a nealkoholické nápoje (0,8 p.b.).

4. čtvrtletí 2012 přineslo v souladu s vyzněním předchozí predikce zpomalení meziroční inflace. V tomto období došlo k růstu cen v oddíle potraviny

investičních projektů, kterou můžeme odečíst z vývoje hrubého provozního přebytku, a nízký příspěvek vládních investic s ohledem na již zmíněnou fiskální konsolidaci. Externí zdroje financování (úvěry) se zvyšují pouze omezeně, přičemž se domníváme, že důvodem je primárně nízká poptávka firem po úvěrech pro financování investičních projektů. Odhadujeme, že tvorba hrubého kapitálu v roce 2012 reálně klesla o 3,3 % (*proti 4,1 %*) při snížení tvorby hrubého fixního kapitálu o 0,8 % (*proti 0,6 %*). Pro rok 2013 počítáme s praktickou stagnací, resp. mírným růstem o 0,1 %, tvorby hrubého kapitálu (*proti růstu o 0,9 %*) i tvorby hrubého fixního kapitálu (*proti růstu o 0,3 %*). V roce 2014 by se tvorba hrubého kapitálu mohla zvýšit o 3,2 % a tvorba hrubého fixního kapitálu o 1,3 %. Z hlediska struktury investic očekáváme negativní vývoj zejména ve stavebních investicích.

Negativní příspěvek hrubých domácích výdajů k růstu HDP by letos, stejně jako v roce 2012, měl být tlumen kladným příspěvkem zahraničního obchodu. Pro rok 2013 počítáme s růstem vývozu o 3,0 % (*proti 3,5 %*) a růstem dovozu o 2,3 % (*proti 2,5 %*). Nižší výsledný kladný příspěvek zahraničního obchodu k růstu HDP v roce 2013 pak vychází především ze zhoršení výhledu zahraniční poptávky po domácí produkci.

Očekáváme, že v roce 2014 dojde ke změně struktury růstu HDP v tom smyslu, že kladný příspěvek hrubých domácích výdajů díky oživení spotřeby domácností a investic převyší kladný příspěvek čistých vývozů.

Odhadujeme, že nominální HDP v roce 2012 stagnoval (*proti růstu o 0,3 %*). Pro rok 2013 predikujeme růst nominálního HDP o 0,6 % (*proti 1,6 %*), pro rok 2014 pak o 2,0 %.

a nealkoholické nápoje, naopak ceny pohonných hmot klesaly ze svých zářijových historických maxim.

Rok 2013 by se i přes zvýšení obou sazeb DPH měl vyznačovat mírnou inflací, na jejíž dynamiku nebudou významněji působit ceny ropy ani vývoj směnných kurzů (viz kapitoly A.1 a A.4). Hlavními protiinflačními faktory budou slabá domácí poptávka, pozice české ekonomiky v záporné produkční mezeře a situace na trhu práce.

Hned na počátku roku 2013 dopadne do CPI většina administrativních opatření. Kromě zvýšení obou sazeb DPH o 1,0 p.b. na 15 % a 21 % (příspěvek 0,7 p.b.) se jedná o růst některých regulovaných cen. Jde například o zdražení tepla, elektřiny, vodného a stočného celkem (příspěvky po 0,1 p.b.) nebo o zvýšení správních

poplatků. Nejistotu představují změny cen za sběr pevných odpadů. V průběhu roku by se mělo postupně do CPI promítat zvýšení spotřební daně z cigaret (příspěvek 0,1 p.b.). Podobně jako v roce 2012 by měla být inflace v roce 2013 dána z více než tří čtvrtin administrativními opatřeními, která by k meziročnímu růstu spotřebitelských cen v prosinci 2013 měla přispět 1,7 p.b. (*proti 1,6 p.b.*).

Meziroční inflace by měla v 1. čtvrtletí 2013 proti 4. čtvrtletí 2012 dále zpomalit. **Průměrná míra inflace v roce 2013** by měla dosáhnout 2,1 % (*beze změny*) při prosincovém meziročním růstu o 2,3 % (*beze změny*). Přestože proti letním měsícům loňského roku došlo na světových trzích s potravinářskými komoditami ke zklidnění situace, řadíme nadále – zejména s ohledem na vývoj domácích cen zemědělských výrobců – ceny potravin na stranu proinflačních rizik predikce.

V loňském roce byl dokončen mnohaletý proces deregulace nájemného, což se od počátku roku 2013 projeví snížením stálé váhy regulovaných cen ve spotřebním koši z 18,7 % na 17,5 %.

V roce 2014 by inflace měla být ovlivněna administrativními opatřeními již v menším rozsahu. Obdobně jako v roce 2013 by mělo další zvýšení spotřební daně z cigaret přispět k inflaci 0,1 p.b. Očekáváme, že v roce 2014 dosáhne průměrná míra inflace 1,8 % při prosincovém meziročním růstu spotřebitelských cen o 2,1 %.

Inflační očekávání vnímáme i přes mírně zvýšenou inflaci v loňském roce a velmi uvolněnou měnovou politiku jako stabilizovanou.

Deflátoři

Deflátoři hrubých domácích výdajů (HDV), který je komplexním indikátorem domácího cenového vývoje,

C.3 Trh práce

Údaje za první tři čtvrtletí roku 2012 a dostupná data za 4. čtvrtletí ukazují značný vliv hospodářské recese na trh práce, který doposud do značné míry odolával jejím důsledkům. Nezaměstnanost na sezónně očištěných datech roste, zaměstnanost se však díky svému růstu na první pohled ostatním ukazatelům vymyká. Cenou za nárůst zaměstnanosti však bylo snížení fondu pracovní doby, produktivity i další reálný pokles mezd.

Zaměstnanost

Zaměstnanost podle výběrového šetření pracovních sil

vzrostl ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně o 1,3 % (*proti 2,0 %*). Odchylka byla způsobena především jiným než predikovaným vývojem deflátoru spotřeby domácností, který ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně vzrostl pouze o 1,8 % (*proti 3,3 %*), tedy podstatně méně, než kolik činila inflace dle CPI. Současně došlo ke zpřesnění tohoto údaje např. za 2. čtvrtletí 2012 z 3,4 % na 2,0 %. Jak ukázala revidovaná data čtvrtletních národních účtů z prosince 2012, je pravděpodobné, že se jedná o trvalejší ztrátu dosud poměrně jasné vazby mezi relativními změnami deflátoru spotřeby domácností na jedné straně a relativními změnami CPI na straně druhé. Domníváme se, že se jedná o důsledek uplatnění podrobnější datové základny při odhadu deflátoru spotřeby domácností v ročních národních účtech (dopady tohoto kroku bylo možné poprvé pozorovat v září 2012 při publikaci ročních národních účtů), které je nyní zohledněno i ve čtvrtletních národních účtech. Ve výhledu pak předpokládáme sblížení obou ukazatelů.

Předpokládáme, že deflátoři HDV v roce 2012 vzrostl o 1,4 % (*proti 2,2 %*). Pro rok 2013 predikujeme růst deflátoru o 1,0 % (*proti 1,8 %*).

Hodnota **implicitního deflátoru HDP** ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně vzrostla o 0,9 % (*proti 1,2 %*). Vyšší růst deflátoru hrubých domácích výdajů oproti růstu implicitního deflátoru HDP ve 3. čtvrtletí 2012 souvisí se zhoršením směnných relací o 0,6 % (*proti 1,2 %*). Tato odchylka byla opět způsobena změnou datové základny. Meziroční pokles směnných relací za 2. čtvrtletí 2012 byl revidován u zboží z 1,2 % na 0,7 %, u služeb z poklesu o 2,2 % na růst o 1,0 %.

V roce 2012 předpokládáme, že deflátoři HDP vzrostl o 1,1 % (*proti 1,3 %*) a v roce 2013 predikujeme jeho růst ve výši 0,5 % (*proti 0,9 %*).

(VŠPS⁴) se ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně překvapivě zvýšila o 0,5 % (*proti 0,0 %*), v mezičtvrtletním srovnání po sezónním očištění vzrostla o 0,4 %. Nárůst se projevil v primárním a terciárním sektoru, zatímco sekundární sektor v zásadě stagnoval.

Na rozdíl od předchozích dvou čtvrtletí byl zjištěn nejen meziroční nárůst počtu podnikatelů bez zaměstnanců, ale i přírůstek zaměstnanců, a to o 0,3 % (*proti poklesu o 0,8 %*). V podmínkách recese lze tuto změnu chování na nabídkové i poptávkové straně vysvětlit pokračující snahou životaschopných podniků o co nejdelší udržení

⁴ Data z VŠPS jsou v textu, grafech i v tabulkách po roce 2011 uváděna v řadě po přepočtu na sčítání lidu 2011.

maxima kvalitních kmenových zaměstnanců, resp. zvýšenou preferencí pracovníků k udržení či zajištění alespoň minimálních pracovních příjmů. Této tezi odpovídá i další pokles počtu odpracovaných hodin na zaměstnaného (podle národních účtů meziročně o 3,7 %).

Nadále rostoucí počet osob formálně samostatně výdělečně činných s vysokou pravděpodobností vede k rozšiřování pro státní rozpočet daňově nepříznivého švarcsystému.

Důvodem zvýšení predikce růstu zaměstnanosti v roce 2012 na 0,4 % (proti 0,0 %) je vedle výsledků v prvních třech čtvrtletích také očekávání pokračujícího přírůstu sebezaměstnaných a výše popsaná změna chování na obou stranách trhu práce, která by měla vést k dalšímu poklesu počtu odpracovaných hodin a zvýšení podílu částečných úvazků. V důsledku tohoto předpokladu měníme rovněž predikci zaměstnanosti pro rok 2013. Zaměstnanost by tedy letos měla stagnovat (proti poklesu o 0,2 %), stejně jako v roce 2014.

Míra zaměstnanosti (15–64 let) se ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně zvýšila o 0,9 p.b. na 67,1 % a pokračovala tak v silném růstu. Ten byl dán jak úbytkem potenciální pracovní síly, tak vyšší pracovní aktivitou zejména u osob starších 45 let.

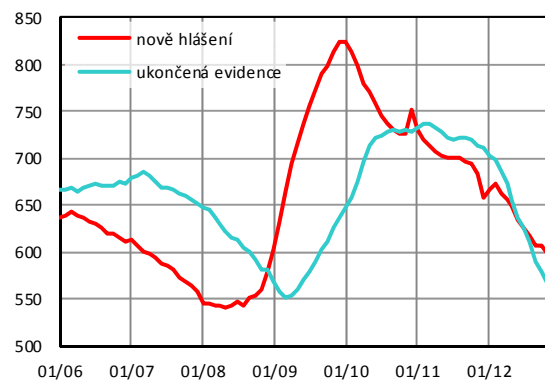
Míra ekonomické aktivity (15–64 let) ve 3. čtvrtletí 2012 vzrostla v meziročním srovnání o 1,3 p.b. na 72,1 % a dosáhla tak nejvyšší úrovně od roku 1999. Tento výsledek poukazuje na zvýšený zájem populace o zapojení do pracovního procesu v důsledku potřeby kompenzovat současné či očekávané výpadky reálného disponibilního důchodu při zhoršené hospodářské situaci domácností. Důvody stále rostoucí míry ekonomické aktivity jsou přiblíženy v Boxu C.3.

Nezaměstnanost

Sezónně očištěná registrovaná nezaměstnanost ve 4. čtvrtletí 2012 jednoznačně potvrdila růstovou tendenci, která trvá od května 2012. Zajímavý pohled poskytují toky nezaměstnaných. I přes rok trvající recesi nadále pokračuje pokles počtu nově hlášených nezaměstnaných, který se tak dostal již na úroveň roku 2007, kdy ekonomika rostla 6% tempem. Naopak je nárůst nezaměstnanosti způsobován propadem počtu umístěných uchazečů, který již téměř dosáhl minima z recese v roce 2009. Neodvratným důsledkem této situace je prodlužování průměrné doby trvání nezaměstnanosti na hodnoty, které jsou rekordní v historii moderní tržní ekonomiky v ČR.

Graf C.3.1: Toky v registrované nezaměstnanosti

12měsíční klouzavé úhrny, tis. osob

O zvýšené snaze nezaměstnaných o aktivní řešení vlastního problému současně vypovídá nárůst podílu dosažitelných i částečně pracujících uchazečů. Příčinou nárůstu registrované nezaměstnanosti je však prudký pokles tvorby nových pracovních míst a patrně i omezené kapacitní možnosti úřadů práce v oblasti péče o nezaměstnané. Předpokládáme, že zrušení neplacené veřejné služby Ústavním soudem bude mít rovněž za následek dodatečný tlak na zvyšování registrované nezaměstnanosti.

Míra nezaměstnanosti podle VŠPS (ve věku 15+) dosáhla ve 3. čtvrtletí 2012 hodnoty 7,0 % (shoda s predikcí), což v meziročním srovnání znamenalo zvýšení o 0,4 p.b.

Ve shodě s předchozí predikcí očekáváme, že se hospodářský pokles, k němuž došlo v roce 2012, na meziročním nárůstu míry nezaměstnanosti projeví se zpožděním. Míra nezaměstnanosti by se letos mohla zvýšit na 7,3 % (beze změny), v důsledku slabého hospodářského růstu by k mírnému zvýšení mohlo dojít i v roce 2014, kdy by míra nezaměstnanosti mohla dosáhnout 7,4 %.

Mzdy

Zpomalení růstu objemu mezd i průměrné mzdy v zásadě odpovídalo situaci delší ekonomické recese a přesunu preferencí zaměstnavatelů a zaměstnanců k udržení zaměstnanosti.

Průměrná mzda (podniková, přepočtená na plný úvazek) ve 3. čtvrtletí 2012 nominálně vzrostla o 1,4 % (proti 2,3 %) na 24 514 Kč. Její růst se však nadále diferencoval jak z hlediska odvětvového, tak z pohledu její výše – vyšší nárůsty byly povětšinou v odvětvích s vysokými mzdami (informační a komunikační činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví) a rovněž v odvětvích se selektivním zvyšováním platů (zdravotnictví, vzdělávání). K nárůstu takto definované průměrné mzdy rovněž přispívaly vysoké odměny managementu;

pod úrovní této mzdy se nacházejí cca 2/3 zaměstnanců v souboru podnikového šetření.

V důsledku krácení pracovní doby při nedostatku zakázek, pokračující „mzdové optimalizace“ ve smyslu zvyšování podílu sebezaměstnaných a stagnace platů ve veřejném sektoru očekáváme umírněný nárůst průměrné nominální mzdy o 2,2 % v roce 2012 (*proti 2,4 %*) a o 2,0 % v roce 2013 (*proti 2,5 %*). Odhadujeme, že v roce 2012 došlo k reálnému poklesu celkové průměrné mzdy o 1,1 % (*proti 0,9 %*), pro rok 2013 pak počítáme s nepatrným snížením o 0,1 % (*proti nárůstu o 0,4 %*). Pro rok 2014 očekáváme, za předpokladu hospodářského oživení a částečné

kompenzace zvýšení sazby zdravotního pojištění placeného zaměstnanci ze strany zaměstnavatelů, zrychlení růstu průměrné nominální mzdy na 3,6 %.

Objem mezd (NÚ, domácí koncept) ve 3. čtvrtletí 2012 meziročně vzrostl o 0,6 % (*proti 1,6 %*), z toho nárůst ve zpracovatelském průmyslu, který je objemově nejvýznamnější, činil 1,5 %.

Odhadujeme, že růst objemu mezd dosáhl v roce 2012 1,7 % (*proti 2,0 %*). Predikci na rok 2013 pak v důsledku zhoršeného hospodářského výhledu a předpokladu pomalejšího růstu mezd při stagnaci zaměstnanosti snižujeme na 1,9 % (*proti 2,1 %*).

Box C.3: Proč v ČR tolik roste míra participace?

Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva (součet zaměstnaných a nezaměstnaných) na populaci v produktivním věku – neboli míra ekonomické aktivity či míra participace – nepřetržitě roste již od prvního čtvrtletí roku 2009. Tradiční přístupy ekonomické teorie předpokládají, že by míra participace měla v období hospodářské krize kvůli přechodu části pracovní síly do neaktivity klesnout. Tento předpoklad byl potvrzen i v mnohých empirických studiích. Klasickými kanály může být rozhodnutí nezaměstnaných přestat si aktivně hledat práci, čímž již nenaplní definici nezaměstnanosti a stanou se „odrazenými“ (angl. *discouraged*); ženy na mateřské dovolené mohou mít menší šanci nalézt novou práci či se vrátit do původního zaměstnání a prodlouží si období péče o děti; mladí lidé se mohou rozhodnout pokračovat dále ve studiu, starší lidé naopak odejít dříve do důchodu.

Otázkou tedy je, proč míra participace věkové skupiny 15–64 v ČR vzrostla ze 69,6 % v 1. čtvrtletí 2009 na 72,1 % ve 3. čtvrtletí 2012, a to bez ohledu na „první“ recesi z přelomu let 2008 a 2009 i recesi „druhou“, v níž se ČR nacházela v průběhu loňského roku. Jedním možných z teoretických vysvětlení je tzv. efekt dodatečného pracujícího (angl. *added worker effect*), kdy se domácnosti snaží svou nepříznivou finanční situaci vyrovnat prostřednictvím zvýšené nabídky práce. Jako příklad uveďme situaci, kdy se jeden z manželů stane nezaměstnaným a druhý následně zkrátí nebo ukončí rodičovskou dovolenou, a buď si práci aktivně hledá, anebo ji najde. V obou případech tedy splní definici ekonomicky aktivního.

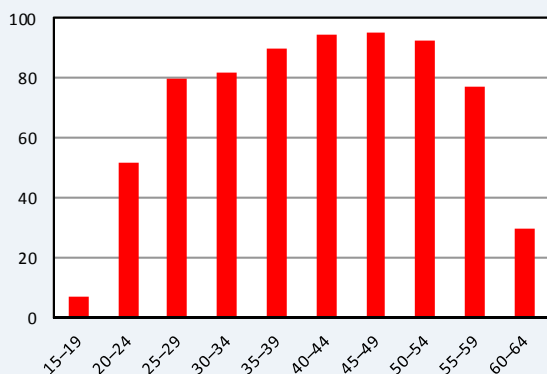
V případě ČR navíc hrají roli specifické strukturální a demografické faktory, které se pokusíme v následujících pasážích přiblížit. Graf 1 znázorňuje míry participace podle pětiletých věkových skupin. Tvar „převráceného U“ se objevuje u většiny vyspělých zemí. Hlavním důvodem nízké participace na obou koncích grafu je studium, resp. starobní důchod.

Tento obrázek může také pomoci ilustrovat dopady změn věkové struktury, které jsou důležité pro podrobné posouzení vývoje míry participace. V posledních několika letech například stoupá podíl populace 40–44 let, tedy ve věku s přirozeně velmi vysokou mírou participace: lidé mají již ukončené studium, případně odrostlé děti a zároveň počet předčasných důchodů ještě dosahuje nízkých hodnot. Současně však v ČR roste například i podíl populace ve věku 60–64, kdy je míra participace již přirozeně nízká. Existuje tedy několik protichůdných tendencí.

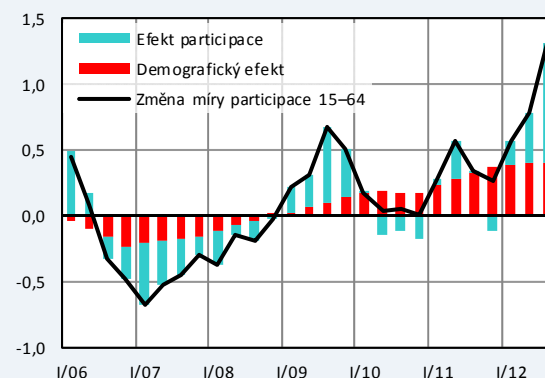
Celkový vliv změny demografické struktury na změnu míry participace lze kvantifikovat na základě identity uvedené níže. A_t je počet aktivních obyvatel ve věku 15–64, P_t celkový počet obyvatel 15–64, index i představuje jednotlivé pětileté věkové skupiny, w_i je potom podíl počtu obyvatel dané věkové skupiny na populaci 15–64. Meziroční změnu míry participace lze tedy rozložit na demografický efekt, u něhož jsou zafixované míry participace věkových skupin a mění se pouze demografická struktura, a na „efekt participace“, kde je naopak věková struktura konstantní a mění se jednotlivé míry participace.

$$\frac{A_t}{P_t} - \frac{A_{t-4}}{P_{t-4}} = \underbrace{\sum_{i=1}^{10} (w_{i,t} - w_{i,t-4}) \frac{A_{i,t}}{P_{i,t}}}_{\text{demografický efekt}} + \underbrace{\sum_{i=1}^{10} w_{i,t-4} \left(\frac{A_{i,t}}{P_{i,t}} - \frac{A_{i,t-4}}{P_{i,t-4}} \right)}_{\text{efekt participace}}, \text{ kde } w_{i,t} = \frac{P_{i,t}}{P_t}$$

Graf 1: Míra participace v ČR podle věkových skupin
v %, data za 3. čtvrtletí 2012

Graf 2: Dekompozice změny míry participace 15–64
v p.b.

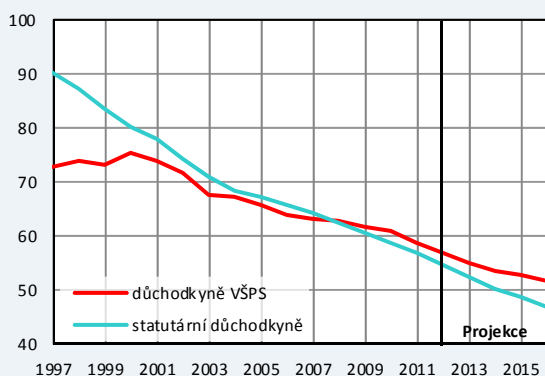
Graf 2 představuje výsledky této dekompozice. Je patrné, že změny demografické struktury již od roku 2009 působí příznivě pro celkový ukazatel změny míry participace 15–64letých. I kdyby míry participace jednotlivých věkových skupin zůstaly konstantní, samotná meziroční změna demografické struktury měla ve 3. čtvrtletí 2012 za následek meziroční nárůst míry participace 15–64 o cca 0,4 p.b.

Pokud bychom abstrahovali od těchto demografických vlivů a analyzovali pouze „efekt participace“, je z Grafu 2 zřejmé, že se od roku 2006 tento ukazatel chová proticyklicky. V současné době vidíme jako jedno z nejpravděpodobnějších vysvětlení tohoto jevu již popsanou snahu domácností o kompenzaci klesajících reálných příjmů vyšším zapojením na trh práce z důvodů opatrného mikroekonomického chování domácností, které je patrné na některých relevantních ukazatelích, zejména se jedná o nárůst míry úspor.

Kromě krátkodobých vlivů působí na celkovou míru participace také množství strukturálních aspektů projevujících se v delším časovém období. Nejdůležitější z nich je zvyšování statutárního věku odchodu do důchodu, které má značný vliv i na skutečný důchodový věk. Graf 3 ilustruje tento vývoj u žen ve věku 55–64 let. Je patrné, že klesající podíl statutárních důchodkyň v této věkové skupině je reflektován klesajícím podílem neaktivních žen podle výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) z důvodu starobního či invalidního důchodu. Jelikož se bude podíl statutárních důchodkyň dle platné legislativy v příštích letech nadále snižovat, lze očekávat podobný vývoj i dle výběrového šetření pracovních sil, tedy i „ve skutečnosti“. Velmi podobnou závislost lze vysledovat i u mužské části populace.

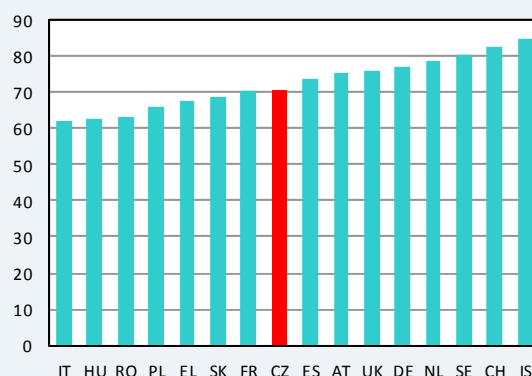
Graf 3: Důchodkyně ve věku 55–64

podíl na populaci žen ve věku 55–64, v %

Graf 4: Míra participace 15–64 ve vybraných zemích

v %, data za rok 2011

Obdobnou projekci můžeme provést u všech důvodů neaktivity. Celkem jich je v rámci VŠPS vykazováno osm; kromě starobních a invalidních důchodců také vzdělávání, péče o rodinné příslušníky aj. Po provedení projekce podle věkových skupin a obou pohlaví by mohly mít strukturální změny za následek růst míry participace pro skupinu 15–64 až na 73,5 % v roce 2016. V rámci tohoto vývoje je dominantním faktorem právě růst míry participace ve věku 55–64.

Tato hodnota by představovala historicky nejvyšší úroveň míry participace pro samostatnou Českou republiku. V evropském kontextu by však nebyla ničím výjimečným – ČR by se dostala přibližně na úroveň Španělska v roce 2011. Oproti evropským zemím s nejvyšší mírou participace má ČR stále ještě značné „rezervy“ zejména u věkové skupiny 60–64 a dále u žen ve věku 25–35, což je způsobeno tradičně delší rodičovskou dovolenou.

C.4 Vztahy k zahraničí

(v metodice platební bilance)

Vnější nerovnováha, vyjádřená poměrem salda běžného účtu (BÚ) k HDP, dosáhla ve 3. čtvrtletí 2012 v ročním vyjádření $-1,7\%$ (proti $-1,4\%$), a meziročně se tak zlepšila o 1,6 p.b. Zlepšení souviselo s výsledky obchodní bilance (zlepšení o 1,8 p.b.) a bilance výnosů (zlepšení o 0,8 p.b.), ostatní položky běžného účtu se mírně zhoršily; bilance služeb o 0,4 p.b. a bilance běžných převodů o 0,5 p.b.

Po silném růstu exportních trhů⁵ v letech 2010 a 2011 (o 11,5 %, resp. 7,2 %) došlo v roce 2012 v souvislosti s útlumem světového obchodu k jeho zpomalení na odhadovaných 1,3 % (proti 1,9 %). I pro rok 2013 předpokládáme nízký růst exportních trhů, a to o 1,5 % (proti 2,4 %). Pro rok 2014 pak počítáme s mírným oživením světové ekonomiky, doprovázeným růstem exportních trhů o 2,8 %. Očekáváme také zpomalení růstu exportní výkonnosti, která indikuje změnu podílu objemu českého zboží na zahraničních trzích, a to z odhadovaných 3,4 % (proti 2,6 %) v roce 2012, na 1,4 % (proti 0,8 %) v roce 2013 a 1,0 % v roce 2014.

Přes citelný pokles vnější poptávky dosahuje český zahraniční obchod dobrých výsledků, dynamika růstu vývozu i dovozu se ovšem postupně snižuje. Ve 3. čtvrtletí 2012 se v ročním úhrnu vývoz zvýšil o 8,0 % a dovoz o 5,2 %, při rychlejším tempu vývozu než dovozu tudíž vzrostl přebytek obchodní bilance. Podprůměrný růst vývozu do zemí EU o 5,5 % byl částečně nahrazen silným růstem vývozu do zemí Společenství nezávislých států⁶ (o 41,2 %) a rozvojových zemí (o 14,8 %). V roce 2013 a částečně i 2014 očekáváme zesílení vlivu nepříznivého vývoje vnějšího prostředí a další zpomalení temp růstu obchodu. Odhadujeme, že v roce 2012 dosáhl přebytek obchodní bilance 3,9 % HDP (beze změny), pro další dva roky pak díky mírnému předstihu vývozu před dovozem počítáme se zvýšením přebytku obchodní bilance na 4,4 % (proti 4,1 %) a 4,7 % HDP.

Schodek palivové bilance (SITC 3) dosáhl ve 3. čtvrtletí 2012 v ročním vyjádření 4,8 % HDP (proti 4,9 %). Odhadujeme, že za celý rok 2012 dosáhl schodek 4,9 % HDP (proti 5,0 %). Vzhledem ke scénáři cen ropy

očekáváme, že v průběhu let 2013 i 2014 bude docházet k poklesu cen surovin, a tím pádem i ke snižování schodku palivové bilance. Ten by tak v roce 2013 mohl klesnout na 4,6 % HDP (proti 5,0 %) a v roce 2014 dále na 4,2 % HDP.

Přebytek bilance služeb ve 3. čtvrtletí 2012 v ročním vyjádření meziročně klesl o 0,4 p.b. na 1,4 % HDP (v souladu s *predikcí*). Přes rostoucí aktivní saldo bilance dopravních služeb a cestovního ruchu od konce roku 2011 klesá celkový přebytek bilance služeb v souvislosti se silně rostoucím schodkem na bilanci tzv. ostatních služeb. Jednalo se zejména o nárůst dovozu služeb v oblasti výzkumu a vývoje, zajištění, zprostředkování obchodu a služeb pro podniky se zahraniční účastí v rámci skupiny. Odhadujeme, že v roce 2012 dosáhlo saldo bilance služeb 1,3 % HDP (proti 1,2 %). Pro roky 2013 a 2014 očekáváme další mírný pokles přebytku bilance služeb na úroveň cca 1,0 % HDP (proti 1,2 %), resp. 0,8 % HDP.

Schodek bilance výnosů, která zahrnuje reinvestované a repatriované zisky zahraničních investorů, vykazoval od poloviny roku 2011 tendenci ke zlepšování. S výrazným nárůstem odlivu investičních výnosů v podobě dividend, vyplácených zahraničním vlastníkům tuzemských přímých investic, ve 3. čtvrtletí 2012 se však schodek opět prohloubil. Odhadujeme, že za celý rok 2012 vykazovala bilance služeb deficit ve výši 6,6 % HDP (proti 6,4 %). Přes zlepšování bilance mezi příjmy z mezd českých pracovníků v zahraničí a výdaji na mzdy zahraničních pracovníků zaměstnaných v ČR očekáváme dále spíše mírný nárůst schodku bilance výnosů, který pro rok 2013 odhadujeme na 6,8 % HDP (proti 6,5 %) a pro rok 2014 na 6,9 % HDP.

V uvedených souvislostech předpokládáme, že v roce 2013 dojde k dalšímu zlepšení salda běžného účtu, a to na $-1,3\%$ HDP (proti $-1,2\%$). Predikce na rok 2014 pak činí $-1,2\%$ HDP. Schodek běžného účtu v tomto rozsahu rozhodně nezakládá rizika pro vznik makroekonomické nerovnováhy.

⁵ Vážený průměr růstu dovozu zboží sedmi nejvýznamnějších obchodních partnerů (SRN, Slovenska, Polska, Rakouska, Francie, Velké Británie a Itálie).

⁶ Organizace zahrnující 9 z 15 bývalých svazových republik Sovětského svazu (Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgystán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán).

C.5 Mezinárodní srovnání

Srovnání za období do roku 2011 včetně vychází ze statistik Eurostatu, od roku 2012 jsou použity vlastní propočty na bázi reálných směnných kurzů.

Při využití metody parity kupní síly se porovnávání ekonomického výkonu jednotlivých zemí v rámci EU provádí v PPS (standardech kupní síly). PPS je umělá měnová jednotka, která vyjadřuje množství statků, které je v průměru možné zakoupit za 1 euro na území EU27 po kurzovém přepočtu u zemí, které používají jinou měnovou jednotku než euro. V roce 2011 činila parita kupní síly ČR podle aktualizovaných údajů Eurostatu 18,09 CZK/PPS v porovnání s EU27 či 17,23 CZK/EUR v porovnání s EA12.

V roce 2009 se v důsledku hluboké recese úroveň HDP na obyvatele při přepočtu pomocí **běžné parity kupní síly** ve všech sledovaných zemích s výjimkou Polska snížila. Zatímco většina států se z krize postupně zotavila, v Řecku pokračuje propad absolutní ekonomické úrovně již pátý rok v řadě a k mírnému poklesu došlo v letech 2011 a 2012 také v Portugalsku a v roce 2012 ve Slovinsku. Kromě snížení absolutní úrovně se ve všech výše uvedených zemích snížila také relativní ekonomická úroveň vůči zemím EA12. Největší propad zaznamenává Řecko, kde celková výše poklesu v období let 2009 až 2012 dosáhla 16 p.b. Nejrychleji se naopak ekonomická úroveň v porovnání s průměrem zemí EA12 zvyšuje v pobaltských státech, po roce 2011 však tempo jejich reálné konvergence výrazně zpomalilo.

V České republice dosáhla ekonomická úroveň HDP na obyvatele při přepočtu pomocí běžné parity kupní síly v roce 2012 přibližně 20 300 PPS, což odpovídalo 74 % ekonomického výkonu EA12. Po období konvergence, kdy se v letech 2000 až 2007 relativní ekonomická

úroveň České republiky v porovnání se zeměmi EA12 zvýšila o 13 p.b., dochází od roku 2010 ke stagnaci či pouze velmi mírnému růstu relativní ekonomické úrovně. Ta nicméně v roce 2011 převýšila ekonomickou úroveň Řecka a opakovaně také Portugalska.

Alternativní přepočet HDP na obyvatele prostřednictvím běžného **směnného kurzu** bere v úvahu tržní ocenění měny a z něho vyplývající různou úroveň cenových hladin. Tento ukazatel v případě ČR činil v roce 2012 cca 14 600 EUR, tedy polovinu úrovně EA12. Vzhledem k očekávanému růstu reálného HDP, jež by měl převýšit růst v zemích EA12, a mírnému zhodnocení CZK předpokládáme postupné mírné zvyšování absolutní i relativní úrovně.

Pokud jde o srovnání cenových hladin, v ČR se v roce 2012 **komparativní cenová hladina HDP** snížila o 2 p.b. a dosáhla tak 68 % průměru EA12. Očekávaná stagnace cenové hladiny v letech 2013 a 2014 by měla napomoci k udržení konkurenceschopnosti české ekonomiky.